

Anna Pękala

Wykorzystanie potencjału wychowawczego piosenki religijnej w kształtowaniu postaw dzieci w młodszej grupie wiekowej

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 23,
255-265

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Anna PEKALA

Wykorzystanie potencjału wychowawczego piosenki religijnej w kształtowaniu postaw dzieci w młodszym wieku szkolnym

Słowa kluczowe: piosenka religijna, wychowanie, młodszy wiek szkolny.

Wychowaniu religijnemu od zawsze towarzyszyły pieśni. Z racji swojego przeznaczenia nosiły informacje dotyczące biblijnych historii z życia Jezusa, Marii, świętych. Dotykały tajemnicy Odkupienia, dramatu męki i wywyższenia Chrystusa. W warstwie wychowawczej nosiły przesłania dotyczące etycznego postępowania chrześcijanina.

Pieśń religijna (tak jak każda inna) przeznaczona dla dzieci, by spełniała dydaktyczno-wychowawcze zadanie, musi być dostosowana do możliwości intelektualnych i wokalnych młodego wykonawcy. Chodzi o tzw. współgranie słowa z tekstem muzycznym.

Poważnym problemem jest sprzeczność między artykulacją dźwięku muzycznego a fonetyczną artykulacją słowa. Tymczasem przy śpiewie jeden i ten sam aparat głosowy zmuszony jest do jednoczesnej artykulacji dwóch różnych jakości dźwiękowych¹.

Edward Balcerzan uważa, że

[...] najpoważniejsze szanse zespolenia się z muzyką ma wiersz słaby. Wiersz, który łatwo rezygnuje z poetyckich nadwyżek znaczeniowych i dopiero w realizacji słowno-muzycznej, w piosence, ujawnia swoją urodę².

Podobnego zdania jest Irena Szypułowa, która stwierdza:

¹ I. Szypułowa, *Pieśń szkolna. Jej teoria, historia oraz miejsce w repertuarze edukacyjnym szkolnictwa polskiego XIX i XX wieku*, Kielce 1994, s. 43.

² E. Balcerzan, *Przez znaki. Granice autonomii sztuki poetyckiej. Na materiale polskiej poezji współczesnej*, Gdańsk 2000, s. 291.

W lirycy wokalne muzyk podkreśla uczucia nie jakiegoś fikcyjnego bohatera, ale własne uczucia poety, którym odpowiadają uczucia kompozytora. Często słuchacz identyfikuje się z bohaterem tekstu i muzyki, czyniąc siebie podmiotem wyrażonych emocji³.

Przynależność gatunkowa pieśni szkolnej rozpoznawalna jest przede wszystkim na podstawie treści semantycznych utworu. Przeglądając repertuar pieśniowy zawarty w XIX- i XX-wiecznych śpiewnikach, znajdujemy także pieśni religijne. W śpiewniku szkolnym autorstwa Teofila Tomasza Klonowskiego zatytułowanym *Pieśni i piosneczki szkolne z melodyjami na 2, 3 i 4 głosy*, wydanym w 1848 roku, zamieszczone zostały dwie pieśni, wówczas już popularne w Kościele katolickim, a mianowicie *Pieśń poranna* i *Pieśń wieczorna* Franciszka Karpińskiego, które odegrały istotną rolę w historii pieśni religijnej. Warto dodać, że Klonowski pieśni te zaczerpnął ze *Śpiewnika kościelnego* ks. M.M. Mioduszewskiego (1787–1868), który został wydany w Krakowie w 1838 roku. Analizę obu pieśni przeprowadziła I. Szypułowa w następujący sposób:

Pieśni nie są wyrazem niepokoju, rozterek czy zmagania. Podmiot, ujawniający się w trzeciej strofie *Pieśni porannej*, utożsamia się dalej – w *Pieśni wieczornej* – ze zbiorowością („Byśmy Cię, Boże, chwalili”), reprezentującą ogół ludzi zjednoczonych w akcie dziękczynienia i pochwały Stwórcy. Dominantą kompozycyjną nie jest tu miłujący Boga człowiek, lecz sam Bóg, na którym skupia się cała uwaga, nie tylko zresztą ludzi. Najbardziej poetycka pierwsza strofa jest hiperbolicznym wyrazem czci, którą oddaje Stworzycielowi „żywiol wszelki”. Często powtarzanymi zaimkami podkreśla poeta obecność i rangę Stwórcy: „Tobie śpiewa”, „Twemi dary”, „w Twojej pieczy”, „Niech Cię sen nasz chwali” itp. Znaczenie, jakie dla człowieka ma istnienie Boga, rozszerzają peryfrastyczne określenia: „do mego Pana wołam [...] w pieczy, Stróżu i Sędzio człowieczy” oraz epitety „Boże wielki, Boże prawy”. Wrażenie nieustannego i ścisłego obcowania z Bogiem daje często stosowana forma zwrotu do adresata (tryb rozkazujący).

Klimatu intymności nadają również sytuacje liryczne. Zasygnalizowane już w tytułach, odnoszą się do powszednich działań ludzkich, rozpoczynających dzień: „kiedy ranne wstają zorze, [...] Ledwie oczy przetrzeć zdołam”. Podobny moment łatwo odszukać w *Pieśni wieczornej*: „A gdy będziemy zasypiali...” Obydwie paralelne sytuacje tworzą cykl tematyczny, poświęcony refleksji o Bogu, który jako Stwórca, miłościwy opiekun, sprawiedliwy sędzia winien w każdej chwili być obecny w sercach i myślach wiernych ludzi⁴.

Dla potrzeb szkolnictwa Teofil Klonowski opublikował jeszcze zbiór pieśni kościelnych *Szczeble do nieba* wydany w Poznaniu w 1856 roku.

Stanisław Jachowicz (1798–1857) nie był wprawdzie twórcą śpiewników, bo jego *Nowe śpiewy dla dzieci*, które ukazały się w 1856 roku, są zbiorem kilkudziesięciu wierszy, to jednak kilkanaście z nich otrzymało formę instrumentalno-wokalną. Były to wiersze z wyraźną pointą moralizatorską – pouczeniem lub przestrożą, mającymi na celu budzenie pobożności i religijności np.

Człowiek zboże sieje,
A Bóg słońcem grzeje,

³ I. Szypułowa, dz. cyt., s. 24.

⁴ Tamże, s. 108–109.

Spuszcza rosę z nieba:
Więc wdzięcznym być trzeba⁵

lub:

Nie każdy się pragnie robocie poświęcić,
A wielka zasługa do pracy zachęcić,
Bogatszy uboższym zarobić niech daje,
A wzrosną w pomyślność i ludzie, i kraje⁶.

Repertuar przeznaczony dla dzieci obejmuje także pieśni związane ze świętami kościelnymi i dlatego wart jest uwagi. Wiele miejsca autor poświęcił tematyce bożonarodzeniowej i rodzinie. Odwołajmy się do analizy cytowanej wcześniej I. Szypułowej:

Mały Jezus był dzieckiem doskonałym. I ten chrześcijański motyw posłużył za naturalny pomysł do skomunikowania się z dzieckiem ludzkim w literaturze i sztuce, w kategoriach zarówno estetycznych, jak i etycznych. Jezus był dzieckiem rozwiniętym ponad wiek i już w żłóbku błogosławiącym i stąd wyalienowanym z dzieciństwa, ale przywracanym temu dzieciństwu przez swoją bezbronną nagość niemowlęctwa. Tu właśnie, przede wszystkim w literaturze i nieuczonyj sztuce ludowej, wśród apokryfów, kolęd i pastorałek, odnajdziemy pierwsze wyeksponowanie autentycznych związków uczuciowych między matką a dzieckiem, odnajdziemy Jezusa bawiącego się jak dziecko⁷.

W 1895 roku we Lwowie nakładem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego ukazał się *Śpiewnik szkolny zastosowany do książek szkolnych, jako też planów nauki i instrukcyj dla szkół ludowych, pospolitych i wydziałowych* Edmunda Urbanka. Ten nauczyciel szkoły powszechnej we Lwowie, znany kompozytor licznych piosenek dla dzieci, kantat i m.in. słynnej kolędy *Mizerna, cicha stajenka licha*, pierwszą część swego zbioru pieśni szkolnych przeznaczył dla szkółek freblowskich i dla klas I. Rozpoczyna tę część kompozycja E. Urbanka *Pieśń do Boga*:

Boże z nieba wysokiego,
Miej w opiece mnie małego.
Darz mnie łaską, proszę Ciebie,
Tu na ziemi i tam w niebie⁸.

Teksty zamieszczone w śpiewnikach S. Jachowicza i E. Urbanka służyć miały kształtowaniu cnót chrześcijańskich, prezentowały wzory do naśladowania. Dzięki prostocie i naturalności tekstu, inwencji melodycznej i synchronizacji dźwięku ze słowem nadawały się dla dziecięcego odbiorcy.

Należy przypomnieć, że wspomniane śpiewniki powstawały w okresie zaborów. We wszystkich zaborach program nauczania uwzględniał naukę religii

⁵ S. Jachowicz, *Nowe śpiewy dla dzieci*, Warszawa 1856, s. 15.

⁶ Tamże, s. 57–58.

⁷ I. Szypułowa, dz. cyt., s. 135–136.

⁸ Tamże, s. 183–184.

i śpiew. Jedynie w Królestwie Polskim śpiew był przedmiotem fakultatywnym. W ustawach carskich z 1834 i 1840 roku czytamy, że „W godzinach wolnych poobiednich, życzący sobie tego, mogą się uczyć śpiewów kościelnych z nut”. Godny odnotowania jest także fakt, że gdy szkoły pod zaborami zagrażały wynarodowieniem, dom, Kościół, koła śpiewacze i amatorskie zespoły teatralne tworzyły drugi tor oświaty. Do walki z przemocą włączono wychowanie religijne bogate w obrzędy religijno-patriotyczne. Te formy walki były nadzieją na przetrwanie i ocalenie tradycji oraz wartości moralnych i narodowych.

W okresie II Rzeczypospolitej nauczanie religii i pieśni religijnych zajmowało ważne miejsce w edukacji szkolnej. Świadczą o tym dokumenty.

We wszystkich klasach należy śpiewać pieśni religijne. [...] Na szczególne wyróżnienie i uwzględnienie zasługują kołedy, jako te pieśni religijne, które są najbardziej zbliżone do psychiki dziecka ze względu na treść, a ze względu na melodię najdostępniejsze z pieśni kościelnych. [...] na wszystkich stopniach nauki należy również śpiewać pieśni o Polsce występujące w materiale nauczania jako pieśni o Ojczyźnie i pieśni narodowe. Niektóre z nich obowiązują we wszystkich szkołach Rzeczypospolitej, a mianowicie pieśni *Boże coś Polskę*, *Jeszcze Polska nie zginęła* i pieśń *Pierwsza Brygada*⁹.

Celem zasadniczym nauczania śpiewu w szkole powszechnej jest rozśpiewanie dzieci, a więc doprowadzenie do tego, aby śpiew stał się ich potrzebą żywą i codzienną, a także rozbudzenie w nich wrażliwości na piękno muzyczne i zamiłowanie do muzyki. Osiągniemy w ten sposób wartości wychowawcze, śpiew bowiem oddziałując bezpośrednio na najgłębszy świat uczuć, budzi je i wysubtelnia. Śpiew służy dziecku do wyrażania jego przeżyć i przyczynia się do wyrobienia pogody ducha i poczucia tężyzny¹⁰.

Śpiewniki do użytku szkolnego zatwierdzało Ministerstwo WRiOP¹¹. Spuścizna szkolnej literatury wokalne 20-lecia międzywojennego liczyła ponad 60 śpiewników.

Zbiory polskich pieśni szkolnych zawierały utwory zróżnicowane pod względem tematycznym. Spora ich część to pieśni religijne. Wybrane zostały z różnych śpiewników, z różnych okresów i różnych autorów, które ukazywały się jeszcze pod zaborami. Są to wspomniana już *Pieśń poranna* i *Pieśń wieczorna* Karpińskiego, a także *Modlitwa (Ojcze z niebios)* z opery *Halka* S. Moniuszki, *Pieśń do Boga* Franciszka Lessla, hymn *Boże coś Polskę* z tekstem Alojzego

⁹ *Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia. Śpiew*, Lwów 1933, s. 14–15.

¹⁰ J. Michałowska, *Zagadnienia wychowawcze w nowych programach*, Warszawa 1933, s. 86.

¹¹ Wśród śpiewników znalazły się: P. Maszyńskiego *Polski śpiewnik szkolny. Zbiór ćwiczeń i pieśni wraz z teorią* (1916); W. Gołębiowskiego *Nauka śpiewu w szkołach powszechnych* (1920); J. Baranowskiej-Borowej *Święto pieśni dzieci polskich* (1925); S. Pełczyńskiego *Śpiewnik szkolny*, cz. 1 (1925); K. Hławiczki *Śpiewnik szkolny*, cz. 1 i 2 (1922–1926); Karpowiczowej-Kraszewskiej *Śpiewnik dla dzieci*, z. 1–7 (1924–1926); Z. Noskowskiego i M. Konopnickiej *Śpiewnik dla dzieci* (1890); P. Loebowej *Zreformowana nauka śpiewu (Podręcznik do nauki śpiewu w szkole ludowej)* (1919), F. Piaska *Nauka śpiewu metodą trójdźwiękową* (1930). Na podstawie *Wykazów śpiewników zatwierdzonych przez Ministerstwo WRiOP*, „Śpiew w Szkole” 1938/1939, nr 1–2.

Felińskiego, *Bogurodzica*, *Pod twa obronę*, *Serdeczna matka* (melodia zapożyczona z opery komicznej *Le Secret* Jean-Pierre Soliego). Prócz tego liczne kolędy, pieśni wielkopostne, wielkanocne i maryjne.

Szkoła okresu międzywojennego respektowała treści wychowawcze związane z kalendarzem liturgicznym. Pieśni, dzięki swej warstwie semantycznej, przekazywały ważne treści ewangeliczne, a równocześnie służyły ekspresji wokalnej. Były źródłem treści wychowawczych służących kształtowaniu postawy chrześcijańskiej młodego pokolenia.

Pieśń religijno-patriotyczna została zatwierdzona do programu szkolnego przez Ministerstwo WRiOP postanowieniem z 23 marca 1937 r. Wcześniej jednak wchodziła w skład repertuaru w śpiewnikach m.in. Maszyńskiego, Pełczyńskiego, Pawłowskiego. Tekst ulegał licznym przeróbkom i dodatkom, zmianie ulegał zwłaszcza refren tekstu Felińskiego. [...] wymieniony utwór został opublikowany 20 lipca 1816 roku w „Gazecie Warszawskiej” (nr 58). Są tam też informacje o genezie pieśni, jej koneksjach literackich, dedykacji ks. Konstantemu, autorstwie melodii, o sposobie wykonania utworu oraz miejscu i okolicznościach jej śpiewania. Hymn nazwano „pieśnią narodową”, która od tego czasu stała się kulminacyjnym aktem rządowych uroczystości i kościelnych¹².

Boże coś Polskę jest hymnem, a więc pieśnią, w której wyrażona jest podniosła, uroczysta treść. Jest błagalnym monologiem, do którego dołącza w refrenie chór uczestniczących w modlitwie: „zanosim błaganie [...] racz nam wrócić Panie”.

Język artystyczny utworu operuje wielkimi udramatyzowanymi pojęciami: Bóg, Polska, król, liryzmem patriotyczno-religijnych wzruszeń, podniosłym tonem i uroczystym stylem. Inwokacja i apostrofy do Boga wzywano w różnych wielkich sprawach, wierzeniach, nastrojach, konwencja i stylizacja posiadają archetypową proveniencję. Najwyższą swą hierarchię uzyskują w sferze przeżyć oraz odniesień czysto religijnych i religijno-patriotycznych¹³.

W społeczeństwie polskim hymn *Boże coś Polskę* funkcjonuje od ponad dwóch wieków. Także współcześnie śpiewany jest w czasie nabożeństw o charakterze religijno-patriotycznym, np. w czasie mszy św. za ojczyznę.

Koncentrując się na tekście pieśni, spróbujmy wydobyć potencjał wychowawczy w niej zawarty.

Zdaniem psychologów wiek wczesnoszkolny jest okresem kształtowania się osobowości dziecka, jego podatności na oddziaływanie wychowawcze oraz wzmożonej ciekawości poznawczej. Dlatego we wszystkich współczesnych systemach szkolnych cykl nauki początkowej został wyraźnie wyodrębniony i przypisuje się mu szczególne znaczenie. W systemie tym nauczanie przedmiotowe zastąpiono kształceniem integralnym, które uznano za optymalny model kształcenia, gdyż:

¹² I. Szypułowa, dz. cyt., s. 204.

¹³ B. Zakrzewski, „*Boże coś Polskę*” Alojzego Felińskiego, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1987, s. 14.

- umożliwia oddziaływanie na wszystkie sfery osobowości,
- opiera edukację na różnych formach aktywności dziecka,
- zastępuje zdobywanie izolowanych fragmentów wiedzy,
- zakłada łączenie równych strategii nauczania-uczenia się.

W aspekcie pedagogicznym oznacza to proces uzgadniania i wprowadzania w nauczaniu pewnej równoległości polegającej na uzupełnianiu i naświetlaniu różnych stron tych samych zagadnień. Poprzez ukazywanie uczniom scalonego obrazu świata: faktów, zjawisk, wybranych obiektów, procesów oraz reakcji zachodzących między nimi, umożliwia się analizę ich w różnych aspektach – humanistycznym, matematycznym, przyrodniczym, artystycznym i – w czasie katechezy – religijnym. Istotą pracy edukacyjnej powinna być interioryzacja (uwewnętrznienie) celów, czyli przekształcenie programu zewnętrznego na program wewnętrzny, własny rozwijającego się dziecka. Dlatego tak ważna jest znajomość psychiki dziecka, świadomość jego rozwoju, umiejętność diagnozowania potrzeb oraz sprawdzania efektów wspólnej pracy.

Do programu katechezy realizowanego w przedszkolu i klasach młodszych nawiązują piosenki – rytmiczne, proste w treści i kompozycji. Piosenki te powstały z intencji wychowawczo-moralizatorskich. Posługują się stosownym przykładem, apelują do serca, a nie do rozsądku. Jako gatunek wychowawczy uczą, pozostają w pamięci, prowadzą do stosowania w życiu praktycznym. Za ich pomocą można realizować program współżycia w rodzinie i społeczeństwie – na przykład dzieci 4- i 5-letnie w okresie adwentu mogą uczyć się piosenki *Dzielimy się opłatkiem* (sł. I.T. Osuch, muz. T. Łękawa)

Dzieciątko Jezus leżące na sianie
 Ogłasza ludziom wielkie pojednanie.
 Wzywa narody do bratniej zgody
 Do życzliwości i do miłości.
 Łamie przeszkody, rozpuszcza lody,
 Spogląda w oczy, już się nie boczy.
 Biały opłatek jak śnieżna gwiazdeczka
 W rękach dorosłych i małego dziecka¹⁴.

Dziecko poznaje prawdę, że Jezus się narodził i chce, by wszyscy żyli w zgodzie i byli dla siebie dobrzy. Inna adwentowa piosenka religijna:

Pan blisko jest (sł. M. Koperek, muz. T. Łękawa)
 Już za cztery niedziele będzie wielkie wesele.
 Jezus nam się narodzi i z grzechu oswobodzi.
 Pan blisko jest, alleluja!
 Wiedzą dzieci starsi, młodzi,
 Pan blisko jest, alleluja, Jezus już wkrótce się narodzi.
 Już za trzy niedziele...

¹⁴ *Dzielimy się opłatkiem*, tekst I.T. Osuch, muzyka T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość, Panie Jezu. Śpiewnik katechetyczny*, Częstochowa 1997, s. 24.

Już za dwie niedziele...
Już za jedną niedzielę...¹⁵

Tekst i melodia piosenki tworzą atmosferę radosnego oczekiwania na święta Bożego Narodzenia. Atmosferę tę potęguje wieniec adwentowy z kolejno zapalonymi świecami w czasie mszy roratnej, na którą przychodzą dzieci z lampionami.

Intencją kolejnej prezentowanej piosenki jest przybliżenie dzieciom prawdy, że Bóg kocha je przez rodziców. W ten sposób dziecko otwiera się na świadome przyjęcie daru Bożej miłości, przejawiającej się w miłości rodziców.

Józefie stajenki nie szukaj i do gospody nie pukaj,
z Maryją do nas przyjdź.
Przynieście ze sobą dziecinę, jest miejsce w naszej rodzinie,
dla Boga u nas zawsze otwarte drzwi¹⁶.

Jezus miał swoją rodzinę. Jako dziecko był posłuszny rodzicom i chętnie pomagał swoim najbliższym. Mówią o tym słowa piosenki *Gdy Pan Jezus był malutki*. Uczą przyjęcia i wykonywania poleceń starszych i rodziców oraz zrozumienia, że będąc posłusznym, sprawia się radość rodzicom i Bogu.

Gdy pan Jezus był malutki, nigdy nie próżnował.
Z Matką Bożą i Józefem chętnie wciąż pracował.
Tak heblował, tak piłował, tak wełnę zwijał,
Nosił wodę, rąbał drewno i gwoździe przybijał.
Kurze ścierał, tak zamiatął i talerze zmywał.
Mył podłogę, pranie wieszał, rzadko odpoczywał.
Lowił ryby, zbierał grzyby i chętnie wędrował.
Tak się modlił, ptaków słuchał, przed słońcem się chował¹⁷.

Dziecinny model Boga-Ojca reprezentuje ojciec ziemski, głowa rodziny. Bóg podobnie jak tato troszczy się o swoje dzieci, opiekuje się nimi, jest blisko i dlatego nie trzeba się niczego bać. O tej prawdzie mówi piosenka *Tato*:

Ref. Nie boję się, gdy ciemno jest
Ojciec za rękę prowadzi mnie.
Dziękuję Ci, tato, za wszystko, co robisz,
Że bawisz się ze mną, na rękach mnie nosisz.
Dziękuję Ci, tato, i wiem to na pewno,
Przez cały dzień czuwasz nade mną.
Czasem się martwię, czegoś nie umiem,
Ty mnie pocieszasz i mnie rozumiesz.
Śmieję się głośno, kiedy żartujesz,
Bardzo cię kocham i potrzebuję.

¹⁵ *Pan blisko jest*, tekst M. Koperek, muzyka T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość...*, s. 11.

¹⁶ *Józefie stajenki nie szukaj*, aranżacja T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość...*, s. 5.

¹⁷ *Gdy Pan Jezus był malutki* (brak danych dotyczących autorów tekstu i muzyki), [w:] *Kocham Dobrego Boga. Przewodnik metodyczny do podręcznika do nauki religii dla dzieci sześcioletnich*, red. E. Osewska, J. Stala, Jedność, Kielce 2008, s. 40.

Ref. Nasz Ojciec mieszka w niebie
 Kocha mnie i ciebie
 On nas kocha, kocha mnie i ciebie¹⁸.

Świadomość, że Bóg kocha każdego człowieka, powinna prowadzić do postawy wdzięczności. Podziękowaniem za otrzymane dary jest piosenka *Tyle dobrego*:

Tyle dobrego zawdzięczam Tobie, Boże.
 Wszystko, co mam, od Ciebie przecież jest.
 I to, że jestem, że życie wciąż poznaję,
 Dziś tymi słowy wyrazić wszystko chcę:
 Za każdy dzień,
 Za nocy mrok,
 Za radość mą,
 Szczęśliwy rok,
 Nawet za chmurne deszczowe dni,
 Za wszystko, Boże, dziękuję Ci.
 Gdy mnie uczono, że jesteś, Boże, w niebie,
 Gdy poznawałem, co dobre jest, co złe,
 W dzieciennych słowach mówiłem: Kocham Ciebie
 I powtarzałem modlitwy słowa te:
 Za każdy dzień¹⁹.

Analiza piosenki *Święty, święty uśmiechnięty* pomaga dziecku zrozumieć potrzebę pracy nad sobą i w modlitwie zawierzenia Bogu – pracy nad poprawą swojego życia.

Taki duży, taki mały, może świętym być...
 Taki gruby, taki chudy, może świętym być...
 Taki ja i taki ty może świętym być...
 Taki ja i taki ty może świętym być...
 Święty kocha Boga, życia mu nie szkoda,
 Kocha bliźniego, jak siebie samego...
 Święty kocha Boga, życia mu nie szkoda,
 Kocha bliźniego, jak siebie samego...
 Taki duży, taki mały...
 Kto się nawróci, ten się nie smuci:
 Każdy święty chodzi uśmiechnięty.
 Tylko nawrócona jest zadowolona:
 Każda święta chodzi uśmiechnięta...
 Taki duży, taki mały...²⁰ (tekst i muzyka R. Friedrich).

Krąg tematyczny lekcji religii dla najmłodszych dzieci obejmuje problematykę im najbliższą. Przez pryzmat rodziny i najbliższego środowiska poznają

¹⁸ *Tato* (brak danych dotyczących autorów tekstu i muzyki), [w:] *Kocham Dobrego Boga...*, s. 30–31.

¹⁹ Brak danych dotyczących autorów tekstu i muzyki.

²⁰ *Święty, święty uśmiechnięty*, [w:] *Kocham Dobrego Boga...*, s. 12.

Boga i teologiczny porządek świata. W szkole ten krąg zostaje poszerzony o problematykę ludu Bożego jako wspólnoty Kościoła.

Dowiadują się, że sam Bóg przemawia do tej wspólnoty i wskazuje jej drogę. Dzieci uczą się rozumieć, co to jest Kościół, kto go stanowi. [...] Katecheza uczy dostrzegać w życiu Kościoła rolę Słowa Bożego skierowanego ku sakramentom, które znajduje w nich swoje uobecnienie i ukoronowanie²¹.

Piosenki religijne proponowane przez *Śpiewnik katechetyczny* przemawiają językiem informacji i interpretatora wydarzeń, odwołują się do katechizmu, są tekstami prezentującymi uniwersalny porządek moralny. Mówią o tym tytuły wybranych przykładowo piosenek:

Bóg stwarza świat – dostrzegając piękno i mądrość stworzenia, dzieci uczą się odkrywać w przyrodzie ślady Boga Stwórcy:

[...] Ci, co czyste serca mają, Pana Boga oglądają.
Jego dzieła podziwiają, uwielbiają, wychwalają.
Poznawanie przez kochanie, w modlitwie, w szacunku,
W poznawaniu, w miłowaniu nie ma odpoczynku²².

Dziękuję za dar życia – piosenka poucza o konieczności dziękowania Bogu za dar życia, obowiązku szacunku dla każdego życia:

[...] Mój dobry Ojczy, w niebie stworzyłeś mnie dla Siebie.
Jestem, rosnę, miłuję, dziękuję Boże, dziękuję!²³

Pointą piosenki *Dzieci Boże kochają każdego człowieka* jest przekonanie o potrzebie miłości i służby wobec każdego bliźniego ze względu za przykazanie Chrystusa:

Nie będę myśleć tylko o sobie,
Przyjdę z pomocą drugiej osobie.
Miłujcie się wzajemnie, jak ja Was umiłowałem.
Pan Jezus wszystko czyni z miłości
Do swego Ojca i do ludzkości
Miłujcie się wzajemnie, jak ja Was umiłowałem²⁴.

O rodzinie jako domowym Kościele i wspólnej trosce o chrześcijański styl życia mówi piosenka *Rodzina chrześcijańska*:

Rodzina chrześcijańska Chrystusem zaszczycona,
Chrystusa zaprosiła do rodzinnego grona.
Rodzina chrześcijańska jest domowym Kościołem,
Chrystus ma pierwsze miejsce w modlitwie i za stołem.

²¹ *Przyjmij moją miłość Panie Jezu...*, s. 30.

²² *Bóg stwarza świat*, tekst J.T. Osuch, muzyka T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość...*, s. 31.

²³ *Dziękuję za dar życia*, tekst J.T. Osuch, muzyka T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość...*, s. 33.

²⁴ *Dzieci Boże kochają każdego człowieka*, tekst J.T. Osuch, muzyka T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość...*, s. 35.

Z Chrystusem odpoczywa, dla Chrystusa pracuje,
Na prawie Chrystusowym swoje życie kształtuje²⁵.

Obecność w śpiewniku takich tekstów, jak *Każdy grzech jest odejściem od Boga* i *Bóg ogłasza przykazania*, pomaga w przyswajaniu Dekalogu jako drogowskazu w codziennym postępowaniu i zachęca do podjęcia postanowienia unikania grzechu. Cały proces nauczania religii w młodszych klasach szkolnych jest przygotowaniem do udziału w sakramentach pokuty i Eucharystii. Repertuar piosenek przygotowujących do tej uroczystości jest bardzo bogaty. Oto niektóre z nich: *Cieszymy się Jezu tym pięknym dniem*, *Ogłaszamy dzień radości*, *Przyjmij moją miłość Panie*, *Gdy do mnie przychodzisz mój Panie*, *Dobry Panie Jezu w niebie*, *Tyś powiedział Jezu żeś jest Chlebem Żywym*, *Od dawna na Boga czekamy*, *Jezu Tyś naszym Bogiem na wieki*, *Obiecujemy być z Tobą*.

Zasadniczą kanwą trzeciego roku katechizacji jest rok liturgiczny, w kontekście którego występuje drugi, zasadniczy element programu katechetycznego – Pismo św. Starego i Nowego Testamentu. Uczniowie mają za szczególne zadanie w tym roku nauki religii – pogłębienie życia eucharystycznego, życia pokuty i wprowadzenia w życie Kościoła²⁶.

Oto przykładowa tematyka wybranych fragmentów piosenek.

1) Jezus jako przyjaciel dzieci i dzieci jako uczniowie Jezusa:

Czasem jestem beznadziejny
I krok mój coraz bardziej chwiejny.
Jezus, przyjaciel, dłoń podaje,
Bożej energii zawsze mi dodaje.
 Ja jestem uczniem Pana Jezusa.
 Mój Nauczyciel mi imponuje.
 Mojego Boga nauczyciela
 Gorąco kocham i naśladowuję²⁷ (brak autorów tekstu i muzyki);

2) o postawie służby i miłości do Boga:

Chociaż byś był pełen win, jak ten marnotrawny syn,
On cię przyjmie, zbawi cię, jeśli upokorzysz się²⁸ (brak autorów tekstu i muzyki);

3) o świadomości grzechu i pokucie:

Przepróż, nie czekaj, wyznaj, nie zwlekaj,
Przyznaj się do winy, żałuj za swe czyny.
Bóg zna cię doskonale, czeka na cię w konfesjonale²⁹ (brak autorów tekstu i muzyki);

4) śmierć Jezusa na krzyżu przywraca godność dziecka Bożego:

Twoja śmierć na krzyżu mnie przemienia.
W Twojej śmierci jest siła – odrodzenia³⁰ (brak autorów tekstu i muzyki).

²⁵ *Rodzina chrześcijańska*, tekst J.T. Osuch, muzyka T. Łękawa, [w:] *Przyjmij moją miłość...*, s. 39.

²⁶ Tamże, s. 55.

²⁷ Zbiory własne autorki pracy.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

Przytoczone teksty i incipity są piosenkami religijnymi. Wiele z nich nadaje się do inscenizowania mimiką, gestem i ruchem. Utwory te katechetom pomagają w przybliżaniu dzieciom materiału programowego, a uczniom w zapamiętywaniu i przeżywaniu.

Piosenka religijna w życiu dziecka zaspokaja jego potrzebę zabawy, jest ważnym elementem integracyjnym, sprzyja wytwarzaniu się wspólnoty przeżyć i związków emocjonalnych. Ukazuje dzieciom wiele dobrych postaw, które pomagają im dorastać. Czy to będzie przeczytanie do ostatniej strony nudnej lektury, ranne wstawanie bez opieszałości, odrabianie lekcji, wynoszenie śmieci – będzie to zawsze uczenie się cierpliwości i wierności w powtarzanych czynnościach, bez których nie ma owoców.

Współczesny model edukacji zaleca integrowanie różnych dziedzin wiedzy. Analizując treści zawarte w programach do edukacji wczesnoszkolnej, w tym również katechezy, znajdujemy pola zbieżności, które mogą być realizowane w ramach połączonych wysiłków wychowawczych kształcenia religijnego, historycznego, patriotycznego i artystycznego.

Dzieci biorące udział w katechizacji zazwyczaj chodzą do kościoła, uczestniczą w Eucharystii i różnych nabożeństwach. Poznają pieśni religijne w sensie definiowanym przez magisterium Kościoła. Włączają się w śpiew wiernych. Poznają kolędy, pieśni maryjne, wielkopostne, adwentowe i inne okolicznościowe. Istnieje jednak repertuar, który w szczególny sposób przemawia do wyobraźni, umysłów, serc, emocji dziecka. Do takich pieśni należą między innymi: *Kiedyś o Jezusie chodził po świecie*, *Panie Jezus zabierzemy Cię do domu*, *Boża radość jak rzeka*, *Bóg kiedyś stał się jednym z nas*, *Jezus jest tu*, *Pan Jezus już się zbliża*, *Jak w uczniowskim zeszycie* i inne. Włączając się w śpiew, w piękną oprawę liturgiczną nabożeństwa, dziecko staje się uczestnikiem silnych przeżyć, które poruszają jego serce i wnikają w głąb – tam, gdzie rodzą się ludzkie wybory i postawy, a więc niosą ogromny potencjał wychowawczy.

Summary

Applicating Educational Potential of a Religious Song in Shaping Child's Behaviour at an Early School Age

The aim of this article is to present the educational potential present in religious songs which are dedicated to children of early school age. The text presents necessary conditions, which make the lyrics a serious and emotional subject for young recipients. The author made a short revision of XIXth and XXth century school songbooks in order to find religious songs. The author used several lyrics of the modern religious songs to present their education values which might be used at work with children.

Keywords: religious song, education, early school age.